

Beeldkwaliteitplan publieke ruimte: schrijven aan het verhaal van de beleving van de stad

Guy Bourdet • ruimtelijke planning, WES

■ Sfeerbeeld 'verlichting'
(uit: Beeldkwaliteitplan publieke ruimte Mechelen. Simulatie: WES)

Het instrument beeldkwaliteitplanning is de jongste jaren overgewaaid uit Nederland. Naast aandacht voor een goed ruimtelijk functioneren, waarbij functies op een doordachte, duurzame manier worden geordend, is de interesse voor het 'stedelijk schoon' een hot item geworden. Niet in het minst omdat beeld en imago als cruciale elementen onderkend worden bij onder meer de profilering en positionering van een stad en het tot uiting brengen van de woon- en leefkwaliteit.

Een specifieke vorm is het **beeldkwaliteitplan publieke ruimte**. De publieke ruimte is de plaats bij uitstek waar het stedelijk leven zich afspeelt. Tegelijk is het ook die stedelijke structuur waarop het beleid het meeste vat heeft. Daardoor kan het op relatief korte termijn acties ondernemen en een eigen visie op de stad vormgeven.

Deze twee belangrijke aspecten, een ontmoetingsplaats waar het gemeenschapsleven zich afspeelt en de relatieve maakbaarheid ervan, duiden het nut en de aantrekkingskracht van het instrument beeldkwaliteitplan publieke ruimte.

Hieronder worden beknopt enkele beschouwingen geformuleerd omtrent het **doel** en de **methode** van het instrument beeldkwaliteitplan publieke ruimte. De mogelijkheden en uitdagingen van een beeldkwaliteitplan worden hierbij in de optiek van een operationeel planinstrument bekeken en zijn het resultaat van de ervaringen van het planproces van het *beeldkwaliteitplan publieke ruimte voor de binnenstad en stationsomgeving van Mechelen*, uitgevoerd door de afdeling ruimtelijke planning van WES in samenwerking met Buro II en landschapsarchitect Denis Dujardin.

Vocabularium

De catalogus – meer dan een amalgaam van mooie objecten

Een beeldkwaliteitplan publieke ruimte is dus meer dan een catalogus van gestileerde banken en dito verlichtingsarmaturen. Het is het ontwikkelen van de vormgeving van het gebruik en de beleving van de openbare ruimte.

Het beeldkwaliteitplan reikt hiervoor het vocabularium en de syntaxis aan, maar laat tevens toe een eigen verhaal te schrijven. Dit is het wezenlijke verschil met masterplannen of inrichtingsplannen (voor de publieke ruimte). Daar waar deze het verhaal reeds vertellen en een ontwerp als eindtoestand benaderen, structureert een beeldkwaliteitplan de vormgeving van een continue veranderende ruimte. Het stedelijk weefsel en de publieke ruimte zijn immers onderhevig aan voortdurende verandering. Het onderkennen van deze realiteit en het benutten ervan vormt de sterkte van het instrument beeldkwaliteitplan.

De elementen en materialen van de catalogus vormen het vocabularium van het verhaal van de publieke ruimte. De catalogus behandelt de verschillende thema's van de publieke ruimte: verhardingsmaterialen, straatmeubilair, groenelementen, kunst, reclame, enz.

Belangrijk is dat het vocabularium niet eng wordt opgevat. Materialen veranderen, misschien komen in de toekomst nieuwe elementen op de markt die beter beantwoorden aan de noden van de gebruiker

of duurzamer omgaan met mens en omgeving.

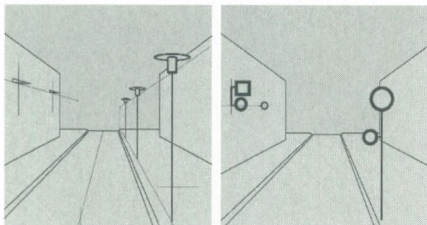
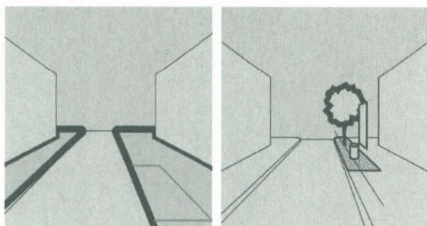
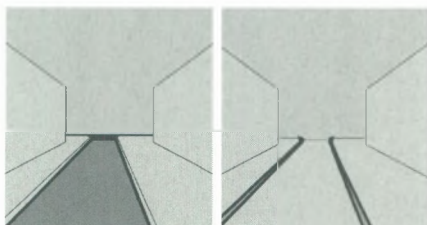
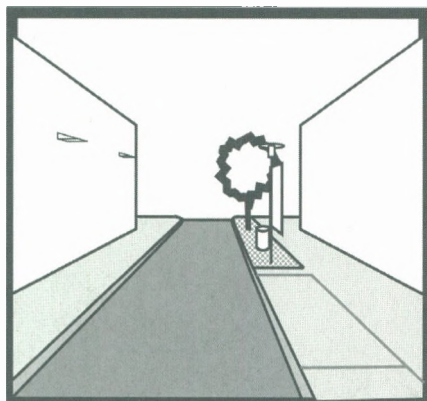
Door elementen en materialen te omschrijven en als het ware eerder een vormtaal aan te geven in plaats van specifieke elementen, wordt de nadruk gelegd op de constituerende elementen van het beeld in plaats van te vervallen in een gedetailleerde keuze voor één element van een gerenommeerd ontwerper.

Hiervoor is bijvoorbeeld, tijdens de opmaak van het beeldkwaliteitplan publieke ruimte voor Mechelen, bij de keuze van de materialen en elementen bekeken welke kwalitatieve elementen reeds aanwezig waren. De taal die de publieke ruimte van Mechelen nu reeds gebruikt om haar verhaal te schrijven is geëvalueerd en - waar mogelijk - in functie van de kwaliteitscriteria behouden. De diensten van de stad en de gebruikers van de publieke ruimte (bewoners, handelaars, horeca, enz.) zijn bevroegd, waardoor het gebruik en de beleving van de openbare ruimte in beeld is gebracht.

De syntaxis – richtlijnen voor een leesbare publieke ruimte en voor een boeiende beleving

Met syntaxis bedoelen we de wijze waarop de voorgestelde elementen en materialen met elkaar gecombineerd kunnen worden opdat de taal van de publieke ruimte begrepen zou worden. De syntaxis krijgt de vorm van **inrichtingsprincipes of concepten**. Deze hebben functionele en belevingsaspecten. Het beeldkwaliteitplan focust op een aantal type-situaties. Voor de publieke ruimte betekent dit in

Met aandacht voor de publieke ruimte geeft het beleid vorm aan de woon- en leefkwaliteit in de stad.

Figuur 1
Syntaxis of opbouw van het typeprofiel

■ Sfeerbeeld 'materiaalgebruik'
(uit: Beeldkwaliteitplan publieke ruimte
Mechelen. Simulatie: WES)

de eerste plaats de ontwerpproblematiek van de straat in haar verschillende typologische varianten, van steeg tot boulevard.

Pleinen en parken worden als bijzondere plekken beschouwd die door hun variërende schaal en uiteenlopende programmaonderdelen een eigen benadering behoeven. Niettemin blijven de algemene inrichtingsprincipes ook voor deze specifieke plekken geldig voor zover ze toepasbaar zijn.

De straat is de plaats waar talrijke functies elkaar ontmoeten, maar ook met elkaar in conflict treden. Een straat kan tegelijk een drukke verkeersas zijn, maar ook de publieke ruimte van een woonwijk, een plaats waar mensen flaneren, een terrasje aandoen, enz. Deze verschillende functies een kwalitatieve ruimte bieden vormt de uitdaging van de inrichtingsprincipes. Zich baserend op een typeprofiel (de syntaxis) zijn verschillende straattypes uitgewerkt, van de kleine steeg tot de brede boulevard (figuur 1).

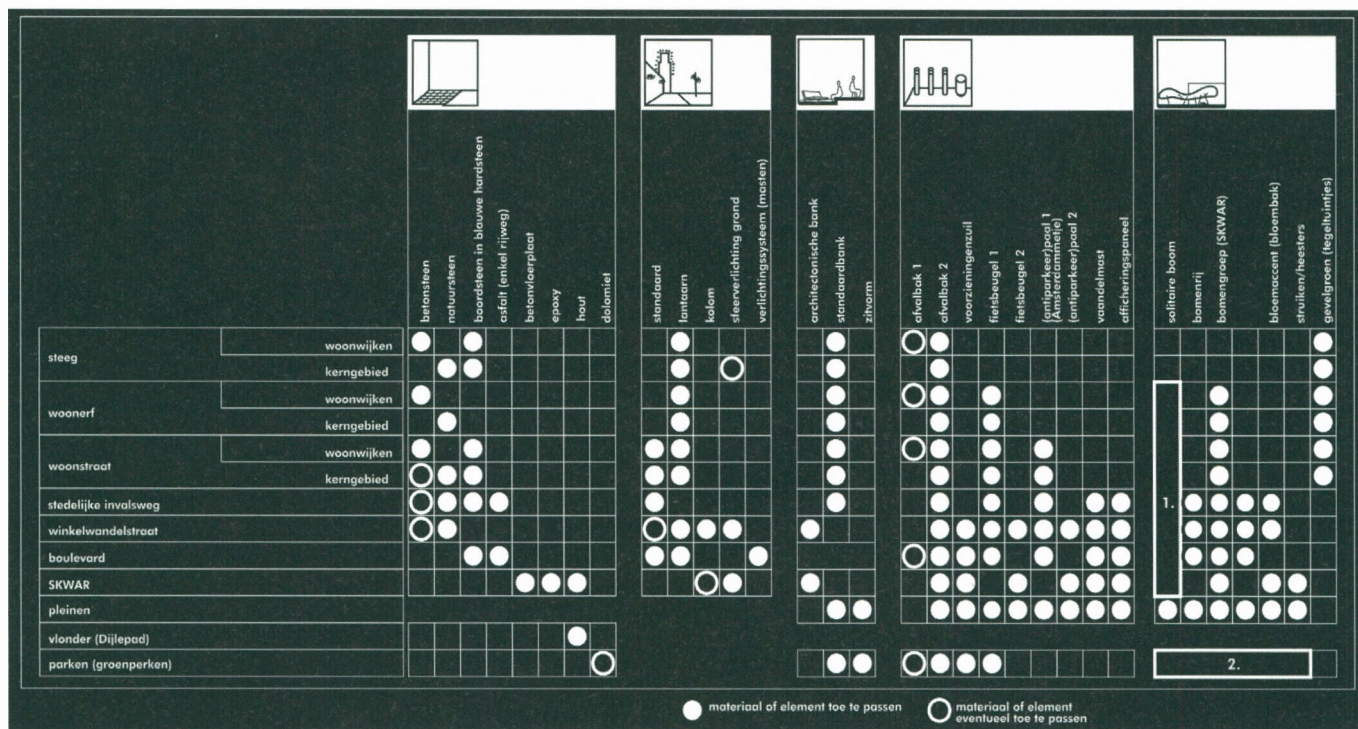
Doel – Het verhaal van de beleving schrijven

De vraag of een plek al dan niet mooi is, is eigenlijk van ondergeschikt belang. De appreciatie 'mooi' is immers relatief en subjectief. De beoordeling van de (beeld)kwaliteit heeft vooral te maken met de eigenschappen van de plek, van de gebruiker en van de interactie tussen beiden op een welbepaald moment (het gebruik) of, met andere woorden, de beleving. Daarom is in het kader van het beeldkwaliteitplan de nadruk gelegd op de beleving als synthese van vorm en gebruik.

Een beeldkwaliteitplan is een stedenbouwkundig medium om de beleving van de ruimte te structureren en te plannen. Het medium is opgevat als een geheel dat zowel consistentie als verscheidenheid biedt. Samenhang zorgt voor identiteit, herkenbaarheid en leesbaarheid. De verscheidenheid laat toe plekken in een stad een eigen identiteit te bieden.

De samenhang is bewerkstelligd door het beeldkwaliteitplan als een woordenschat

Een beeldkwaliteitplan is meer dan een catalogus van gestileerde banken en verlichtingsarmaturen.

Figuur 2
Gebiedsgerichte gebruiksmatrix van materialen, elementen en groen

en syntaxis te beschouwen; een geheel van materialen en elementen die binnen een aantal inrichtingsprincipes gebruikt worden. Deze werkwijze laat verscheidenheid in ontwerpen toe, die toch blijven passen in het globale beeld.

In het *beeldkwaliteitplan publieke ruimte Mechelen* werd dit vertaald onder de vorm van een gebiedsgerichte benadering. De binnenstad van Mechelen werd opgedeeld in gebieden met een eigen identiteit en programma van eisen. Zo is een onderscheid gemaakt tussen het historisch en representatief kerngebied, de woonwijken, de stedelijke invalswegen, de Dijleboorden, de Vesten, de Museum- en de Monumentenas.

De opdeling van de stad in gebieden met een eigen benadering, resulteert ook uit de algemene beleidsplannen, zoals het gemeentelijk ruimtelijk structuurplan, het mobiliteitsplan, enz.

De gebruiksmatrix: materialen en elementen in de praktijk

Om het instrument in de praktijk te kunnen toepassen eindigt het beeldkwaliteitplan met een **gebruiksmatrix** (figuur 2). Het helpt de (toekomstige) ontwerpers van de publieke ruimte om het instrument te gebruiken. De toe te passen materialen en elementen worden per inrichtingsprincipe

en gebiedsgericht aangegeven. Zodoende wordt een belangrijke aanzet gegeven bij het schrijven van het verhaal van de beleving van de stad. ■

Conclusie

Beeldkwaliteitplan is een term die de lading niet volledig dekt. Het expliciteert enkel een aspect van een globalere realiteit. Hoewel het instrument gegroeid is uit een wens om een louter functionele benadering in de stedenbouw te overstijgen en om het syncretisme dat volgt uit ad hoc ontwerpen te vermijden, heeft beeldkwaliteitplanning een veel grotere reikwijdte dan louter de ontwikkeling van een mooi beeld: het is vormgeven van gebruik, beleving, sfeer.

Daarom is de ontwikkeling van een flexibel instrument noodzakelijk. Een beeldkwaliteitplan biedt een onmiskenbare toegevoegde waarde - als ontwerpsteun en zorginstrument - voor het werken in en met de publieke ruimte.